

Emsal İçtihatlar Işığında
Bireysel Başvuru Kapsamındaki
Hak ve Özgürlükler
(Adil Yargılanma Hakkı)
Av. Dr. Serkan CENGİZ
2025

Adil Yargılanma Hakkı

AİHS m.6 / Anayasa m.36

I

İLKELELER:

- Herkes davasının,
- **Medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan,**
- Yasayla kurulmuş,

Adil Yargılanma Hakkı

AİHS m.6 / Anayasa m.36

II

- Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından,
- Kamuya açık olarak ve
- Makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

Adil Yargılanma Hakkının Kapsamı I

- Adil yargılanma hakkı temel olarak **yargılama sürecinin ve usulünün** hakkaniyete uygun olarak yürütülmesini teminat altına almaktadır (AYM, *M.B.* başvurusu, [GK], B. No: 2018/37392, 23.07.2020, para.80).

Adil Yargılanma Hakkının Kapsamı II

- AİHS m.6/1 hükmü **hukuk, idari ve ceza yargılamaları** için geçerlidir.
- Buna karşın **AİHS m.6/2** (masumiyet karinesi) ve **m.6/3** hükümleri tarafından korunan haklar **sadece ceza muhakemesi** için geçerlidir.
- Adil yargılanma hakkı bakımından ihlal iddiaları olgularla desteklenerek ve açıkça ortaya konulmalıdır (AİHM, *Polat/Türkiye*, Kabuledilmezlik, B.No:22278/20, 12.11.2024, para.9-17).

Yargılamanın Adilliği ve İkincilik İlkesi

- AİHM'nin görevi ulusal mahkemeler tarafından varılan sonuca dair delillerin yeterliliği veya ispatın kıymeti hususunda görüş belirtmekten ziyade, usule ve kurumlara ilişkin güvenceler ile 6.maddenin muhtevasında bulunan güvenceler merceğiyle yargılamada bütünsel anlamda bir adilliğin sağlanıp sağlanmadığını incelemektir (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020, para.192-194).

Avukata Erişim Hakkı-I

- Avukata erişim hakkı (AİHM, *Salduz/Türkiye* [BD], B.No:36391/02, 27.11.2008, para.56-62; *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, B.No: 50541/08, 16.12.2014, para.224; *Pervane/Türkiye*, B.No:74553/11, 08.09.2020 (ihlal olmadığına karar vermiştir); AYM, *Burak Çileli* başvurusu, B.No: 2013/2541, 09.09.2015, para.96-100; *Yusuf Karakuş ve Diğerleri başvurusu*, B.No:2014/12002, 08.12.2016, para.81-84; *Aligül Alkaya ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/1138, 27.10.2015, para.138-145).

Avukata Erişim Hakkı-II

- Gözaltında avukata erişim imkanı sağlanmamasının mevzuata dayalı yerleşik bir uygulamadan kaynaklanması ve bu sırada elde edilen ifadelerin mahkumiyet kararına esas alınması müdafî yardımından yararlanma hakkının ihlali sonucunu doğurur. Hakim veya mahkeme önünde doğrulanmayan, müdafî yardımı sağlanmadan alınan kolluk beyanlarının mahkumiyete esas alınmaması gerekir (AYM, *Abduselam Tatal ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/2319, 08.04.2015, para.70-76).
- Sanığın kendisine zorunlu müdafî atandığından haberdar edilmediği durumlarda ise zorunlu müdafîye yapılmış bulunan tefhim ve tebliğ kendisine bağlanan hukuki sonuçları doğurmaz (AYM, *Ali Adaçay* başvurusu, B.No:2014/13081, 22.03.2018, para.43; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 31.11.2012, 2011/6-249 E., 2012/1 K.).

Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında Adli Yardıma Erişim Hakkı

- Mahkemeye erişim hakkı mahkemeye başvurunun m¼mk¼n olmasına imkan vermelidir (AİHM, *Airey/İrlanda*, B.No:6289/73, 09.10.1979, para.27; *A.A.K./T¼rkiye*, B.No:56578/11, 03.10.2023, para.67; AYM, *İsmail Uğur* başvurusu, B.No: 2019/14623, 16.11.2022, para.65).
- zel avukatı olduğu gerekęesiyle harca ilişkin adli yardım talebinin reddi mahkemeye erişim hakkının ihlalidir (AYM, *Tacettin Ceylan* başvurusu [GK] B.No:2017/39062, 10.11.2021, para.69-71).

Mahkemeye Erişim Hakkı-I

- Mahkemeye başvuru açısından sınırlamalar hakkın özüne zarar vermemelidir (AİHM, *Edificaciones March Gallego S.A./İspanya*, B.No: 28028/95, 19.02.1998, para.34; *Rodríguez Valín/İspanya*, B.No: 47792/99, 11.10.2001, para.22; AYM, *Bubo elik* başvurusu, B.No:2013/3954, 26.02.2015, para.60-62).
- Mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkansız hale getiren uygulamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AİHM, *Osu/İtalya*, B.No: 36534/97, 11.07.2002, para.36-40).
- Usul kurallarının uygulanmasında aşırı Őekilcilik mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AİHM, *Walchli/Fransa*, B.No: 35787/03, 26.07.2007, para.29; *Mesutoğlu/Türkiye*, B.No:36533/04, 14.10.2008, para.20).
- Mevzuat dava açma süresi gibi birtakım koşulların, birden fazla yorumuna neden olabilecek nitelikte ise yargı makamının yorumu dava açılmasını önleyecek mahiyette olmamalıdır (AİHM, *Beles/ek Cumhuriyeti*, B.No: 47273/99, 12.11.2002, para.51; *Tricard/Fransa*, B.No: 40472/98, 10.07.2001, para.33).

Mahkemeye Erişim Hakkı-II

- Ulusal mahkemeler nezdindeki yargılamalar boyunca avukat yardımından faydalanan **başvuranlar, yerel mahkemeler tarafından yorumlandığı şekliyle usuli kuralları bilmek ve bu kurallara uymak zorundadır.** Özellikle, Yargıtay'ın 18 Haziran 2009 tarihli kararına ilişkin olarak karar düzeltme talebinin yapılmasının hukuken mümkün olmadığını çünkü söz konusu miktarın karar düzeltme talebinde bulunabilmek için öngörülen para sınırının altında olduğunu başvuranların biliyor olması gerekmektedir (AİHM, *İmak/Türkiye*, B.No: 12397/10, 05.03.2019, para.30).
- Mahkemenin hatası veya özensizliği nedeniyle kanun yolu başvurusu süresini kaçıran mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AYM, *Hasan İşten*, B.No: 2015/1950, 22.02.2018, para.50).

Mahkemeye Erişim Hakkı-III

- Başvuru süresi tefhimle başlayan kişinin gerekçesini bilmediği karar veya hükme karşı kanun yoluna başvuru hakkını gereği gibi kullandığı söylenemez (AYM, *Abdulđafur Akcan* başvurusu, B.No: 2021/1730, 04.07.2022, para.20-21).
- Mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkansız hale getiren uygulamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AYM, *Hüseyin Volkan Kurt* başvurusu [GK], B.No:2019/42687, 08.03.2023, para.49; AİHM, *Üçdağ/Türkiye*, B.No:23314/19, 31.08.2021, para.49).

Mahkemeye Erişim Hakkı-IV

- Bozmadan sonra ıslah yapılmayacağı şeklindeki kategorik yaklaşım mahkemeye erişim hakkını ihlal eder (AYM, *Ziyet Benli* başvurusu [GK], B.No: 2019/23977, 15.02.2023, para.59-60).
- Zararın sonradan öğrenilmesine rağmen zamanaşımını nedeniyle ıslahın kabul edilmemesi davacıya aşırı külfet yükler (AYM, *Çetin Akboğa* başvurusu, [GK], B.No: 2019/430, 23.03.2023, para.73-74; *Necmi Bekdur* başvurusu, B.No:2019/345, 11.07.2023, para.24-25).

Mahkemeye Erişim Hakkı-IV

- Duruşmada hazır bulunmak için kendine düşeni yerine getirmeyen sanığın, bu hakkından zımnen vazgeçtiği düşünülerek yargılamaya gıyabında devam edilebilir. Ancak bu **vazgeçmenin tereddüde yer vermeyecek şekilde açık olması ve aynı zamanda kamu yararına aykırı olmaması gerekmektedir** (AİHM, *Colozza/İtalya*, B.No:9024/80, 12.02.1985, para.28).
- Sanığın kaçak olduğu veya kendisine ulaşılamadığı hallerde ulusal mevzuatta gıyabında yargılama yapılmasına yönelik yer alan düzenlemelerde AİHS m.6/3 kapsamında bir aykırılık yoktur. Ancak bu gibi hallerde, **sanığı durumdan haberdar etmek için resmi görevlilerin her yolu ciddi surette denemiş ve her türlü tedbiri almış olmaları gerekir.** AİHM, *Colozza/İtalya*, B.No:9024/80, 12.02.1985, para.31-33).

Mahkemeye Erişim Hakkı-VI

- Tutuklu sanığın duruşmalarda hazır olma isteğinin olaya özgü somut gerekçeler ortaya konulmadan ve alternatifler değerlendirmeden reddi duruşmada hazır bulunma hakkının (Anayasa m.36) ihlali mahiyetindedir (AYM, *Mehmet Ergün* başvurusu [GK], B.No:2019/34180, 25.07.2023, para.41-42).

Mahkemeye Erişim Hakkı-VII

- Yargılamanın yenilenmesi talebinin incelenmesi aşamasına ilişkin yakınmalar adil yargılama hakkının koruması altında değildir (AYM, *Nihat Akbulat* başvurusu [GK], B.No: 2015/10131, 07.06.2018, para.36; *Metin Gümüş* başvurusu, B.No:2016/14563, 28.11.2019, para.31).
- Buna karşın AİHM veya AYM ihlal kararı sonrasında yargılamanın yenilenmesi/yeniden yargılama sürecinde bu kısıtlama geçerli değildir (AYM, *Nihat Akbulat* başvurusu [GK], B.No: 2015/10131, 07.06.2018, para.37-38).

Mahkemeye Erişim Hakkı-VIII

- Ceza yargılamasında istinaf incelemesi aşamasında duruşmalı inceleme yapılması talebinin reddi (kararın esaslı dayanağı delillerin karmaşık, şüpheli/tanık beyanlarının tartışmalı olması hallerinde) adil yargılanma hakkını ihlal edebilir (AİHM, *Deliktaş/Türkiye*, B.No:25852/18, 12.12.2023, para.47-55).

Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme

- Bağımsız mahkeme (AİHM, *Incal/Türkiye* [BD], B.No:22678/93, 09.06.1998, para.72-73).
- Tarafsız mahkeme (AİHM, *Piersack/Belçika*, B.No:8692/79, 01.10.1982, para.28-32; *Hauschildt/Danimarka* [GK], B.No:10486/83, 24.05.1989, para.46-53; AYM, *Tahir Göktalay* başvurusu, B.No:2013/1780, 20.03.2014, para.61; *Murat Ayna* başvurusu, B.No:2014/15986, 25.06.2015, para.38; *Serkan Şeker* başvurusu, B.No:2017/15118, 02.06.2020, para.53).

Gerekçeli Karar Hakkı-I

- Uyuşmazlığın esasına yönelik talebin mahkeme tarafından karşılanması gerekir (AYM, *Abbas Demiroğlu* başvurusu, B.No:2018/31300, 07.04.2021, para.76-80; *Selahattin Durdu* başvurusu, B.No:2018/22162, 15.06.2021, para.46-47).
- Karar sonucunu değiştirebilecek nitelikteki esaslı bir iddianın karşılanmaması (AYM, *Sencer Başat ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2013/7800, 18.06.2014, para.85-89; *İbrahim Er ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2019/33281, 26.01.2023, para.54-55).

Gerekçeli Karar Hakkı-II

- Hüküm tesis edilirken mahkemenin neleri dikkate aldığı ya da almadığını gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması “*gerekçeli karar hakkı*” yönünden zorunludur. (AYM, *Adalet Sertan Ayhan* başvurusu, B.No:2019/7218, 05.09.2023, para.34-35).

Gerekçeli Karar Hakkı-III

- Hükümde belirleyici olan delillerin değerlendirilmemesi ve makul bir gerekçe belirtilmemesi gerekçeli karar hakkının ihlali mahiyetindedir (AYM, *Sözdar Oral* başvurusu, B.No:2018/21028, 13.09.2022, para.53-57).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-I

- Yargılama sürecinde yapılan her türlü usul işlemi, delil ve karşı delil sunma, iddia ve karşı iddiada bulunma gibi hususlar da silahların eşitliği ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmelidir (AYM, *Yankı Bağcıoğlu ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2014/253, 09.01.2015, para.76-77).
- Çelişmeli yargılama ilkesi, sanığın aleyhindeki delillerin çelişmeli bir usul ile mahkemeye sunulmasını ve sadece tanıkların değil diğer delillerin de tartışılmasını gerektirir (AYM, *Sencer Başat ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2013/7800, 18.06.2014, para.55-90).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-II

- Mahkemece, mahkumiyet kararına gerekçe gösterdiği olguların varlığı yönünden **sadece müşteki beyanlarını ve iddia makamının gösterdiği delilleri dikkate alması**, buna karşılık sanığın aynı olguların aksini ispat için gösterdiği tanıkları dinlememesi ve diğer delilleri toplamaması, dolayısıyla **savunmanın müştekiler ve iddia makamı karşısında önemli ölçüde dezavantajlı duruma düşürülmesi silahların eşitliği ilkesini ihlal eder** (AYM, *Sebahat Tuncel (2)* başvurusu, B.No:2014/1440, 26.02.2015, para.64-99).
- İdari yargıda uyuşmazlığın esasının çözümü bakımından etkili olabilecek keşif ve bilirkişi delillerinin toplanmaksın karar verilmesi adil yargılanma hakkını ihlal edecektir (AYM, *Erkan Akış ve Diğerleri* başvurusu, B.No:2013/6133, 13.04.2016, para.64).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-III

- Kişilerin aleyhlerine başlatılan dava ve diğer yargısal süreçlerden haberdar edilmeleri, bunlara ilişkin dilekçe ve talep yazılarının kendilerine tebliğ edilmesi karşı savunma yapabilme, iddia ve görüşlerini dile getirebilmeleri açısından önemlidir (AYM, *Hacı Karabulut* başvurusu, B.No:2017/14871, 09.10.2019, para.38-40; *Targan Tolga Yungul* başvurusu, B.No:2013/1386, 16.04.2015, para.28-31).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-IV

- Esas delilin dosyaya getirilmemiş olması (AYM, *Levent Özmen* başvurusu, B.No:2019/10081, 21.12.2022, para.28-33, hizmet sözleşmesinin yenilenmemesine esas tutan soruşturma raporunun geçersizliğini ortaya koyan Enerji Bakanlığı Teftiş Kurulu raporunun dosyaya getirilmemiş olması).
- Silahların eşitliği ilkesine aykırı bir adli işlem olduğunda bu durumun itirazla ortaya konulması gereklidir (AYM, *Rüstem Esen* başvurusu, [GK] B.No:2019/3189, 17.01.2023, para.33).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-V

- Alkolmetrenin hatalı ölçüm yaptığı iddiasıyla hastanede alkol ölçümü yaptırmak isteyen kişinin bu talebinin Valililiğin Genelgesi gerekçe gösterilerek reddedilmesi silahların eşitliği ile çelişmeli yargılama ilkesinin ihlali mahiyetindedir (AYM, *Murat Ergan* başvurusu, B.No:2020/2395, 01.02.2023, para.18).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-VI

- Hakimin *duruşmaya getirilmemiş veya huzurunda tartışılmamış delilleri hükme esas alamamasının* çelişmeli yargılama ilkesinin bir gereği olduğu vurgulanmalıdır (AYM, *Erdal Sonduk* başvurusu [GK], B.No:2020/23093, 15.02.2024, para.47)

İspat Yüğü/Karineler-I

- **İdare tarafından tanzim edilen belgelerin içeriğinin gerçekliğı karinesinin** yargılamanın sonucu yönünden belirleyici olması silahların eşitliğı ilkesini zedeleyebileceğı gibi suç isnadıyla ilgili yargılama söz konusu olduğunda masumiyet karinesini de ihlal edebilir (AYM, *Fatih Ertan* başvurusu, B.No: 2020/23006, 15.03.2023, para.27; *Gurbet Çoban* başvurusu, B.No:2019/38857, 17.11.2021, para.44).
- Önceki tarihli örgüt üyeliğinden mahkumiyet kararının başka bir suç isnadının sübutunun değerlendirilmesinde dikkate alınması ispat yükünün hakkaniyete aykırı olarak yer değışmesine neden olur ve ayrıca masumiyet karinesini ihlal eder (AYM, *Umut Çongar* başvurusu [GK], B.No:2017/36905, 21.10.2021, para.49-50).

İspat Yüğü/Karineler-II

- Suç isnadını içeren karinenin aksinin ispat edilebilmesinin mümkün olması, mahkemenin de bu yönde ileri sürülen iddiaları inceleyip kararını buna göre verebilmesi, karinelerin kişiyi otomatik olarak "suçlu" hâline getirmemesi gerekir (AYM, *Taner Koyuncu* başvurusu, B.No: 2015/11678, 24.05.2018, para.31-33).

İspat Yüğü/Karineler-III

- Kolluk tutanağına üstünlük verilmesi ve tutanağın aksini ispatlamak için ileri sürülen talep, iddia ve itirazların değerlendirmeye alınmamış olması savunmayı anlamsız hale getirir ve dolayısıyla da silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmiş olur (AYM, *Gurbet Çoban* başvurusu, B.No:2019/38857, 17.11.2021, para.50).

Delillerin Hukukiliği-I

- Kanuni bir dayanağı olmadan elde edildiği veya elde ediliş yöntemi bakımından hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen veya derece mahkemelerince hukuka aykırı olduğu tespit edilen delillerin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılmasının hakkaniyete uygun yargılanma hakkı bakımından sorun oluşturabilir (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020; AİHM, *Kolu/Türkiye*, B.No:35811/97, 02.08.2005, para.62).
- Ceza muhakemesinde delillerin elde ediliş şekli ve mahkûmiyete dayanak alınma düzeyleri, yargılamanın bütününe hakkaniyete aykırı hâle getirebilir (AYM, *Yaşar Yılmaz* başvurusu, B.No: 2013/6183, 19.11.2014, para.59).

Delillerin Hukukiliği-II

- İşkence ve kötü muamele gibi yasak yöntemlerle elde edilen deliller mahkumiyet hükmüne varılırken kullanılamaz. Hukuka aykırı Şekilde gerçekleştirilen arama sonrası elde edilen delillerin belirleyici delil olarak kullanılması bir bütün olarak yargılamanın hakkaniyete uygun yürütülmesi ilkesini zedeler (AYM, *Orhan Kılıç* başvurusu [GK], B.No:2014/4704, 01.02.2018, para.49).
- Mahkumiyetin, kolluk aşamasında mdafisiz ifadesi alınan diğer sanığın açıklamalarına dayanması durumunda adil yargılanma hakkı ihlal edilecektir (AYM, *Aligül Alkaya ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/1138, 27.10.2015, para.170).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-I

- Hukuka aykırı delillere dayanılarak mahkumiyet kararı verilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlali (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020, para.192-193).
- Tanıkların nihai kararı veren heyet tarafından dinlenilmemesi adil yargılanma hakkı ihlali (AYM, *Erdal Sonduk* başvurusu, [GK], B.No: 2020/23093, 15.02.2024).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-II

- Güven ilişkisinin bozulduğu gerekçesiyle iş akdinin feshinin nesnel olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir (AYM, *Berrin Baran Eker* başvurusu [GK], B.No:2018/23568, 02.07.2020, para.72).
- İşe iade davasında iş akdinin feshinin dayanağını oluşturan gerekçeye dair objektif bir inceleme yapılması gerekir (AYM, *Emin Arda Büyük* başvurusu [GK], B.No: 2017/28079, 02.07.2020, para.65).

Hakkaniyete Uygun Yargılama- III

- Mahkemenin bariz takdir hatası adil yargılanma hakkını ihlal edecektir (AYM, *Murat Beydili* başvurusu [GK], B.No: 2019/1462, 17.06.2021, para.72-73; *Müslim Şentürk* başvurusu, B.No:2014/4930, 21.06.2017, para.40).

Hakkaniyete Uygun Yargılama- IV

- Mahkeme kararının dayanağı olan raporu hazırlayan bilirkişinin tarafsızlığının temin edilmesi gerekmektedir (AYM, *Batuhan Yılmaz* başvurusu, B.No:2015/6071, 28.06.2018, para.44-46).
- Aynı maddi olaya dayanılarak açılan davalarda farklı sonuca ulaşılması hukuki belirsizliğe sebep olur. Bu da başvurucunun hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlali mahiyetindedir (AYM, *Hakan Altıncan* başvurusu [GK], B.No: 2016/13021, 17.05.2018).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-V

- Sanığın hukuki durumunu önemli ölçüde etkileyecek olan tanıklar huzurda dinlenilmelidir (AYM, *Erdal Sonduk* başvurusu [GK], B.No: 2020/23093, 15.02.2024, para.45).
- Tanıkların duruşma öncesinde veya haricindeki dinlenmeleri sırasında düzenlenmiş tutanakların veya yazılı açıklamaların duruşmada okunması huzurda dinlemenin eş değeri olarak değerlendirilemez (*Erdal Sonduk* [GK], B.No: 2020/23093, 15.02.2024, para.45).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-I

- Öngörülebilirlik, aynı durumda olanlar açısından farklı kararlar verilmemesini, veriliyorsa yargısal süreçte bununla ilgili dile getirilen itirazlara yönelik ayrıntılı ve ikna edici değerlendirme yapılmasını gerektirir (AYM, *Serpil Bodur* başvurusu, B.No: 2019/10793, 19.01.2023, para.27-30; *İbrahim Yıldırım* başvurusu, B.No:2019/10802, 07.12.2022, para.25-28; *Türkan Bal* başvurusu [GK], B.No: 2013/6932, 06.01.2015, para.72; *Yasemin Bodur* başvurusu, B.No: 2017/29896, 25.12.2018, para.52).
- Ceza muhakemesi hukuku, fiilin nasıl bir yaptırımla sonuçlanabileceğini öngörebilme hakkını içerir (AİHM, *Işıkırık/Türkiye*, B.No:41226/09, 14.11.2017, para.66-70; *İmret/Türkiye* (No:2), B.No: 57316/10, 10.07.2018, para.55-59; AYM, *Hamit Yakut* başvurusu [GK], B.No:2014/6548, 10.06.2021, para.116).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-II

- Mahkemelerin yerleşik içtihattan ayrılmaları durumunda makul ve meşru gerekçeler ortaya koyması hakkaniyete uygun yargılamanın bir gereğidir (AYM, *Ahmet Taban ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2018/22125, 29.09.2022, para.64-67)

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-III

- İptaline hükmedilen idari işleme istinaden iş sözleşmesinin feshedilmesi, iptal kararının BAM tarafından dikkate alınmaması hukuki güvenlik hakkını zedeler (AYM, *İrfan Şen* başvurusu, B.No:2019/39177, 11.01.2023, para.55).
- Yasal mevzuat değişikliğinin derdest davaya uygulanması ve eski duruma göre kazanma imkanı olan taraflardan birisinin dezavantajlı duruma düşürülmesi silahların eşitliği hakkına yönelik orantısız bir müdahale teşkil eder (AYM, *Zekiye Şanlı* başvurusu, B.No:2012/931, 26.06.2014, para.87).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-IV

- Yasal mevzuatın yorum ve uygulamasının öngörülemez nitelikte olmaması ve bariz takdir hatası içermemesi gerekmektedir (AYM, *Kenan Özteriş* başvurusu, B.No:2012/989, 19.12.2013, para.63-64).
- İdarenin cevabının yasal süre içerisinde verilmemiş olması nedeniyle açılan davada, başvuru aleyhinde yargılama giderine ve vekalet ücretine hükmedilmesi öngörülemez niteliktedir ve mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmiştir (AYM, *Murat Daş* başvurusu, B.No:2013/3063, 26.06.2014, para.53).

Masumiyet Karinesi-I

- Halihazırda HAGB kararı verilmiş olmasına rağmen işe iade davasında kesin mahkumiyet hükmü şeklinde bir ifade ile başvuruçunun suçu işlediği izlenimi verilmesi (AYM, *Salih Taş* başvurusu, B.No:2019/15835, 11.01.2023, para.39-40; *Mehmet Kösem* başvurusu, B.No:2020/3058, 30.03.2022, para.48, *Enez Ersöz* başvurusu, B.No:2018/19673, 31.03.2022, para.44-45).
- Aksi ispat edilemeyen karineye dayanarak idari para cezası kesilmesi nedeniyle masumiyet karinesinin ihlali (AYM, *Ahmet Altuntaş ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2015/19616, 17.05.2018, para.35-38).

Masumiyet Karinesi-II

- Hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz (AYM, *Kürşat Eryol* başvurusu, B.No: 2012/665, 13.06.2013, para.26 ve 27).
- Masumiyet karinesi, suç isnadının karara bağlandığı yargılamalarda geçerli olduğu için, Sözleşme'nin 6. maddesinde ifade edilen “medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar” çerçevesinde değerlendirilen idari davalar, kural olarak masumiyet karinesinin uygulama alanı dışında kalmaktadır. Ancak idari davada uyuşmazlık konusu olan maddi olayın tespitinde idari yargı mercii, aynı maddi olayı ele alan ceza mahkemesinin daha önce verdiği beraat kararına uygun hareket etmelidir (AYM, *Ramazan Tosun* başvurusu, B.No: 2012/998, 07.11.2013, para.62).

Masumiyet Karinesi-III

- HAGB'nin uyuşmazlığın esasını karara bağlamadığını, yargılamayı hükümle sonuçlandıran bir karar niteliğinde olmadığını ve bu kapsamda nihai bir sonuç da doğurmadığını değerlendirmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi HAGB kararının suçluluğu tespit eden bir karar olarak kabul edilmesinin başta masumiyet karinesi olmak üzere temel hakları ihlal edebileceğine dikkati çekmiştir (AYM, *Ümmügülsüm Salgar* başvurusu [GK], B.No:2016/12847, 21.10.2021, para.85; *Mazhar Duran* başvurusu, B.No:2019/3819, 20.09.2023, para.39).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-I

- Mahkemenin vereceği hükmü etkileyebilecek nitelikteki değerlendirmelerin veya esaslı işlemlerin yapıldığı *kritik aşamalarda* sanığın duruşmada hazır bulunması büyük önem taşımaktadır (AYM, *Mehmer Ergün* başvurusu [GK], 2019/34180, 25.07.2023, para.41-43; *Talet Şanlı* başvurusu [GK], B.No:2017/20526, 17.01.2023, para.68-70).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-II

- Suç isnadı altındaki kişiye savunma hakkının şeklen değil gerçek anlamda sağlanması gerekir. Bunun için suç isnadı altındaki kişi, savunma için yeterli imkana yani gerekli zaman (AYM, *Ufuk Rifat Çobanoğlu* başvurusu, B.No:2014/6971, 01.02.2017, para.53-54) ve kolaylıklara sahip olmalıdır (AYM, *Yıldıray Özbey ve Diğerleri* başvurusu, B.No: 2014/18932, 08.09.2015, para.88-91; AİHM, *Kremzow/Avusturya*, B.No:12350/86 21.09.1993, para.65-69).
- Ceza yargılaması özelinde isnadı öğrenebilme, avukata ulaşabilme, avukatla görüşme, avukatla yazışma, dava evrakına ulaşma, delillere ulaşabilme kolaylıklarının alt başlıkları olarak öne çıkmaktadır (AİHM, *Öcalan/Türkiye*, B.No: 46221/99, 12.05.2005, para.130-149).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-III

- Suç isnadı altındaki kişiye sağlanması zorunlu kolaylıklar, savunma için *gerekli* olanlardır. İddianamenin tebliği, beraat veya cezasının azaltılmasını sağlayabilecek delil niteliğindeki belgelere erişime ve müdafiiyle görüşmeye izin verilmesi, gerekçeli kararın tebliğ edilmesi ve yargılama esnasında esaslı değişikliklerden haberdar edilmesi sağlanacak kolaylıklardır (AYM, *Sebahat Tuncel* (2) başvurusu, B.No:2014/1440, 26.02.2015, para.85-99; *Salih Öz* başvurusu, B.No:2015/13327, 17.07.2018, para.32-35).
- Savunma hakkına ilişkin kolaylıklar (iddianamenin tebliği, hakkındaki suçlamalardan ve duruşma gününden haberdar edilme vb.) sağlanmasına rağmen başvurucuların yargılamanın hiçbir aşamasında savunmaları alınmadan haklarında mahkumiyet kararı verilmesi adil yargılanma hakkını ihlal edici niteliktedir (AYM, *Murat Tezel* başvurusu, B.No:2017/20307, 13.10.2020, para.35).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-IV

- Aynı şehirdeki CİK'den mahpusun talebine rağmen duruşmaya getirilmemesi nedeniyle savunma hakkı ihlal edilmiştir (AYM, *Emrah Yayla* başvurusu [GK], B.No: 2017/38732, 06.02.2020, para.85-86; *Şehrivan Çoban* [GK] başvurusu, B.No:2017/22672, 06.02.2020, para.101-102).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-V

- Bir belgeye dayalı olmayan mazeretlerin mahkemelerce kabul edilmemesi adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerin ihlaline yol açmayabilir. Ancak **ani gelişen veya acil ve önemli durumların söz konusu olabileceği gözetilerek özellikle esaslı işlemlerin yapıldığı duruşmalarda belgelendirilmemiş olsa dahi mazeretlerin kategorik olarak reddedilmemesi gerektiği kabul edilmelidir** (AYM, *Kadir Toprak* başvurusu, [GK], B.No:2022/2407, 05.09.2024, para.31).

Tanık Dinletme ve Tanıkları Sorgulama Hakkı-I

- Mahkumiyetin sadece veya belirli ölçüde, sanığın soruşturma veya yargılama aşamasında sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir kimse tarafından verilen beyanlara dayandırılması durumunda sanığın hakları adil yargılanma hakkı güvenceleriyle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmış olur (AYM, *Ali Rıza Telek* başvurusu, B.No:2013/2630, 30.12.2014, para.51-54).

Tanık Dinletme ve Tanıkları Sorgulama Hakkı-II

- Tanıkların duruşma öncesinde veya haricindeki dinlenmeleri sırasında düzenlenmiş tutanakların veya yazılı açıklamaların duruşmada okunması huzurda dinlemenin eş değeri olarak değerlendirilemez (AYM, *Erdal Sonduk* başvurusu, [GK], B.No: 2020/23093, 15.02.2024, para.45).

Tanık Dinletme ve Tanıkları

Sorgulama Hakkı-III

- Tanığın geçerli bir nedenle mahkemede hazır edilememesi,
- Tanığın beyanının tek ve belirleyici delil olmaması,
- Aksi durumda ise tanığın beyanlarını doğrulayıcı başka delillerin bulunuyor olması,
- Ayrıca sanığın olaya ilişkin kendi versiyonunu anlatma ve delillerini sunmasına imkan tanınması, tanığın dinlenilmemesinin istisnasını oluşturabilir (AYM, *Metin Akdemir* (2) başvurusu, B.No:2020/3964, 21.09.2022, para.32).

Tanık Dinletme ve Tanıkları

Sorgulama Hakkı-IV

- Mahkemenin, mahkumiyet kararına gerekçe gösterdiği olguların varlığı yönünden sadece müşteki beyanlarını ve iddia makamının gösterdiği delilleri dikkate alması, buna karşılık **başvurucunun aynı olguların aksini ispat için gösterdiği tanıkları dinlememesi müştekiler ve iddia makamı karşısında savunmayı önemli ölçüde dezavantajlı duruma düşürebilir** (AYM, *Ahmet Zeki Üçok* başvurusu, B.No:2013/1966, 25.03.2015, para.81-82).

Gizli Tanık

- **Hükmün büyük ölçüde veya yalnızca gizli tanığın ifadesine dayanması durumunda**, yargılama detaylı incelemelere tabi tutulmalıdır (AYM, *Mete Aslan (2)* başvurusu, B.No:2014/12734, 12.12.2018, para.41-44).
- Eğer sanık veya müdafii tarafından güvenilirliğinin ve doğruluğunun saptanması amacıyla sorgulanmamış tanık delili, mahkeme kararının dayandığı esas veya belirleyici delil ise ve savunma tarafına dengeleyici güvenceler sağlayan bir usul öngörülmemiş ise adil yargılanma hakkının ihlali söz konusu olabilecektir (AİHM, *Balta ve Demir/Türkiye*, B.No: 48628/12, 23.06.2015, para.54-62; AYM, *Baran Karadağ* başvurusu, B.No:2014/12906, 07.05.2015, para.72-75).

Aleniyet ve İstisnaları

- Yargılamanın aleniliği hukuk devleti güvencesinin teminatıdır.
- Duruşmanın gizli yapılması talebinin reddi nedeniyle kişisel verilerin korunması hakkı ihlal edilebilir (AYM; T.A.A. başvurusu [GK], B.No:2014/19081, 01.02.2017, para.108-111; B.K. başvurusu, B.No: 2014/14189, 25.10.2017, para.68).

Vekalet Ücreti

- Davada haklı çıkan tarafın ve kendisini vekil ile temsil edildiği davayı kazanması neticesinde lehine vekalet ücretine hükmedilmesinin gerekliliğine ilişkin yasal düzenleme ve Yargıtay içtihadına rağmen bunun ilgili mahkemece yerine getirilmemesi adil yargılanma hakkını ihlal eder (AYM; *Şeref Yıldız ve Burak Günay* başvurusu, B.No:2013/6216, 06.01.2016, para.41-42).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanmaması - I

- Yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması açısından Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonu (ABTK) ceza/idari ve hukuk yargılamaları açısından **genel başvuru yolu olarak** tesis edilmiştir (7499 sayılı Kanun, RG.12.03.2024, m.23-32).
- ABTK başvurusunun konusunu **uzun yargılama kaynaklı MANEVİ** zararlardır (7499 sayılı Kanun, m.24).
- Buna karşın ABTK yolu, görev alanına giren koruma tedbirleri açısından maruz kalınan **hem maddi hem de manevi zararlar** için bir başvuru yolu olarak ihdas edilmiştir.
- **Önemli:** Anayasa m.17 ve AİHS m.2 ve m.3 bağlamında soruşturmanın/yargılamanın etkililik ölçütlerinden birisi olan soruşturmanın/yargılamanın makul sürede tamamlanması gereğinin ihlali durumunda AYM bireysel başvuru yoluna doğrudan başvuru yapılabilir (AYM, *Aysel Kaya ve Diğerleri* başvurusu, B.No:2021/28692, 17.09.2024, para.14).
- Keza soruşturmanın/yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle makul süre şartı dışında başka bir Anayasal hakkın ihlal dilmesi durumunda AYM bireysel başvuru yoluna gidilmesi gerekir (AYM, *E.E.S.* Başvurusu, [GK], B.No: 2021/1318, 04.07.2024, para. 50-52).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanmaması - II

- Ceza hukuku kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmalar ile özel hukuk ve idare hukuku kapsamındaki yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı iddiasıyla Komisyona müracaat; soruşturma, kovuşturma veya yargılama sürecinde ya da en geç bunların kesin bir kararla sonuçlandığının öğrenilmesinden **itibaren bir ay içinde** yapılır.
- Haklı bir mazeret nedeniyle süresi içinde müracaat edemeyenler, mazeretin kalktığı tarihten itibaren 15 gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte müracaat edebilirler.

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanmaması - III

- CMK m.142/2 hükmü uyarınca koruma tedbirleri nedeniyle oluşan maddi ve manevi her türlü zararın tazmini karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren **3 ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde** yapılır.
- Komisyona müracaat, müracaatta bulunan kişinin kimlik bilgileri ve adresi ile Anayasa Mahkemesine başvuru tarihi ve numarasını içeren imzalı bir dilekçeyle yapılır. Dilekçeye, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruya ilişkin form, kabul edilemezlik veya düşme kararı ve bu kararın tebliğine dair belge ile ihlal iddiasına ilişkin diğer bilgi ve belgeler eklenir. Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında Komisyona müracaat, 5 inci maddede belirlenen usule göre yapılır.
- Başvuru için ABTK resmi internet sayfasında bulunan matbu formlar tercih edilmelidir (www.ihtk.adalet.gov.tr).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanmaması - IV

- Komisyon 6384 sayılı Kanunun m.2/1- ve 2 hükmü kapsamındaki başvuruları **9 ay içinde karara** bağlamak zorundadır. Başvurunun kabulü halinde ise avukatlık vekalet ücretine hükmedilmemektedir.
- Komisyon kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren **15 gün içinde** Komisyon aracılığıyla Ankara Bölge İdare Mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz, 3 ay içerisinde karar bağlanır.
- İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanması -V

- Yargılama makul sürede sonuçlandırılmalıdır (AYM, *Osman Geçer* başvurusu, B.No:2013/1326, 17.07.2014, para.53-54),
- İşe iade talepli **feshe itiraz davasının 3 yıl 4 ay sürmesi**, makul süre şartını ihlal eder (AYM; *Mehmet Salih Ayyıldız* başvurusu, B.No:2012/397, 17.11.2014, para.28-31; *Nesrin Kılıç* başvurusu, B.No:2013/772, 07.11.2013, para.82-83; *T.A.A.* başvurusu, B.No:2014/19081, 01.02.2017; para.116, **4 yıl 10 aylık** sürenin makul olmaması).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanması -VI

- AİHM, *Ümmühan Kaplan/Türkiye*, B.No:24240/07, 20.03.2012 - Pilot Karar - Hüküm Kısmı, para.5 (Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonu'nun kurulması, 6384 sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 09.01.2013, RG: 19.01.2013, Sayı:28533).
- AYM, *Nevriye Kuruç* başvurusu [GK], B.No:2021/58970, 05.07.2022-Pilot Karar-Hüküm Kısmı, C, D, E fıkraları.
- AYM, *Keser Altıntaş* başvurusu [GK], B.No:2023/18536, 25.07.2023 (Başvurunun, *incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi nedeniyle DÜŞMESİNE*, Hüküm Kısmı, B fıkrası).

Mahkeme Kararlarına Uyulmaması-I

- AYM'nin ihlal kararları, sadece başvuru açısından değil, tarafı başvuru olmayan benzeşik yargılamalarda da doğrudan uygulanabilmelidir (AYM, *İbrahim Er ve Diğerleri* başvurusu, [GK], B.No:2019/33281, 26.01.2023, para. 55-55)

Mahkeme Kararlarına Uyulmaması-II

- Yargı kararlarının yerine getirilmesi Anayasa m.138 hükmünün gereğidir, aksi tutum Anayasa m.36 hükmünü ihlal edecektir (AYM, *Ramazan Kılıç ve Nurcan Fırat* başvurusu, B.No:2013/2627, 04.11.2015, para.43-44).
- Mahkeme kararlarının icrasının temini adil yargılanma hakkının parçasıdır (AYM, *Şenal Haylaz* başvurusu, B.No:2013/3457, 25.02.2015, para.58-59 - İşçinin ilama dayalı takibine rağmen alacağın ödenmemesi).
- Bir yargı kararının uygulanmaması kaynaklı zararların da giderilmesi gerekmektedir (AYM, *Kaçmaz Danışmanlık Ltd Şti.* başvurusu, B.No:2019/39236, 11.01.2023, para.59-60).
- Anayasa m.153/6 hilafına AYM kararlarına uyulmaması durumunda, uymama kararına karşı yeniden AYM bireysel başvuru yapılması etkili bir iç hukuk yoludur (AİHM, *Uyandıran ve Diğerleri/Türkiye*, B.No: 3743/19, 15.10.2024, para.18-19).